

Ideeën voor de toekomst

‘Er moeten historici in het Outbreak Management Team komen.’ Een jaar geleden voerden vier witte vrouwelijke historici hiervoor een vurig pleidooi in de NRC. Beatrice de Graaf, Lotte Jensen, Rina Knoeff en Catrien Santing zijn van mening dat voor ‘een diepe blik in tijd en ruimte’ historici en andere geesteswetenschappen nodig zijn. Ik ga ervan uit dat bij deze diepe blik ‘in tijd’ ook de toekomst hoort. Voor ons als de muzen van Clio vormen verleden, heden en toekomst immers een drie-eenheid.

Ik denk overigens dat Jaap van Dissel niet staat te popelen om historici aan zijn team toe te voegen. Natuurlijk worden bij deze crisis niet alleen de volksgezondheid, maar allerlei aspecten van het menselijk bestaan geraakt: de economie, het onderwijs, het mentale welzijn van mensen, enzovoort. Dat de coronapandemie niet alleen een medisch, maar ook een maatschappelijk probleem is, moge duidelijk zijn. Maar om historici in het OMT te vragen over de avondklok of anderhalve meter te adviseren, daar zou ik zelf niet op komen. Historici kunnen wel betekenis geven aan de coronapandemie en de toekomst. Welke factoren bepalen de loop van de geschiedenis? Een oude en relevante discussie die nog steeds voortduurt. Evenals bij de vraag naar het begin en het einde van de geschiedenis (‘einde’ niet in de zin van Fukuyama) spelen bij de vraag naar de factoren die de loop van de geschiedenis bepalen ideologische of levensbeschouwelijke overtuigingen de grootste rol.

‘Historici kunnen betekenis geven aan de coronapandemie en de toekomst. Welke factoren bepalen de loop van de geschiedenis?’

Natuurvolken, de oude cultuurvolken en de Grieken zagen de geschiedenis als een cyclisch proces. Ze verschilden van mening over de invloed van de mens hierop, maar bij allen spelen de goden een grote rol. Augustinus heeft de Joods-christelijke visie op de geschiedenis als een lineair proces op noemer gebracht. Het heeft de Europese cultuur richting en doel gegeven. De geschiedenis en de mensheid gaan ergens naar toe. In Europa braken Voltaire en Kant en hun verlichtingscompanen radicaal met deze gedachte. Heteronomie werd autonomie. God is van zijn troon gehaald. Dostojevski zegt trefzeker dat de troon daarna niet leeg gebleven is. De mens is er op gaan zitten. Hij laat ons door zijn schrijven zien wat het betekent om te leven in een wereld waarin God niet bestaat. Hij geeft geen antwoorden, maar dwingt

de lezer een standpunt in te nemen. Ook in onze tijd is de kwestie van goed en kwaad actueel. De vraag naar wat het de moeite waard maakt om door te leven omdat er toekomst is, is onvolprezen onder woorden gebracht door de Duits-Amerikaanse filosofe Hannah Arendt. Zij vindt dat het de plicht van de mens is, juist ook in perioden waarin ‘het kwaad’ lijkt te overwinnen, zich in te zetten voor de toekomst.

Het grootste vraagstuk voor de toekomst is op dit moment de klimaatcrisis. Velen schrijven de coronapandemie toe aan de ‘wraak’ van ‘moeder natuur’. In dit licht gezien is het opvallend dat mensen die in het publieke debat spreken van de ‘wraak’ van God gediskwalificeerd lijken te worden terwijl de aanhangers van de klimaatreligie op rozen lijken te zitten. In de vorige *Kleio* staat een mooie recensie van een nieuwe biografie over Abraham Kuyper. Hij sprak over het goed recht van eenieder om vanuit de eigen kijk op de wereld de ‘strijd der ideeën’ aan te gaan. Ideeën bepalen namelijk onze visie op de toekomst. ■

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. Hij werkt als docent geschiedenis op de Driestar Hogeschool (pabo) in Gouda.